

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Кафедра початкової освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «**РОЗВИТОК НАСКРІЗНОГО ВМІННЯ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ РОЗВ'ЯЗУВАТИ ПРОБЛЕМИ І КОНФЛІКТИ В
КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**»

Студентки 2 курсу МАП групи
Освітньої програми:
Початкова освіта. Дошкільна освіта
Спеціальності 013 Початкова освіта
Ступеня вищої освіти магістр
Марчук Валерії Юріївни

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент Любчак Л. В.

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____
_____
(підпис) (прізвище та ініціали)
_____
(підпис) (прізвище та ініціали)
_____
(підпис) (прізвище та ініціали)
_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РЕФОРМИ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»	11
1.1. Наскрізнi уміння молодших школярів як предмет наукових досліджень	11
1.2. Психолого-педагогічні аспекти формування soft skills молодших школярів в умовах НУШ	20
1.3. Типові конфліктні ситуації у середовищі молодших школярів та їх чинники	26
1.4. Стан сформованості у молодших школярів наскрізного вміння розв'язувати проблеми і конфлікти (за результатами констатувального етапу експерименту)	32
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ ВИРІШУВАТИ ПРОБЛЕМИ ТА КОНФЛІКТИ	47
2.1. Способи формування у молодших школярів наскрізного вміння розв'язувати проблеми і конфлікти у процесі групової роботи	47
2.2. Практика організації ранкових зустрічей у Новій українській школі	56
2.3. Створення правил класу як один із способів формування уміння молодших школярів вирішувати проблеми та конфлікти	61
2.4. Аналіз зарубіжного досвіду формування у молодших школярів soft skills	68
2.5 Динаміка рівня сформованості у молодших школярів наскрізного вміння розв'язувати проблеми і конфлікти (за результатами підсумкового етапу експерименту)	74
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність дослідження. Реалізація нової освітньої концепції в Україні обумовлює потребу в удосконаленні освітнього процесу з урахуванням світових тенденцій. У ХХІ столітті бути успішним означає вдосконалювати навички роботи з людьми, такі як комунікація і співпраця. Суспільні навички вже стали характеристиками, яких вимагає більшість працедавців. Дослідження, проведене Національною асоціацією коледжів та працедавців США у 2015 році, показало, що замість вимог, пов'язаних з рівнем знань, три найпоширеніші навички, необхідні під час прийняття на роботу, це: здатність працювати в команді; здатність приймати рішення та вирішувати проблеми; здатність ефективно спілкуватися з іншими співробітниками та з людьми, що не належать до персоналу організації [58, с. 90].

У 2020 році Всесвітній економічний форум підготував звіт «Майбутні робочі місця – 2025» [108], у якому зроблено прогноз навичок, які будуть затребувані у 2025 році, серед яких на третьому місці – комплексне розв'язання проблем.

Європейська комісія встановила мінімальний рівень володіння м'якими навичками кожному європейцю для того, щоб «вписатися» в суспільство й не бути «соціальним інвалідом», не кажучи вже про професійну самореалізацію [107].

На Всесвітньому економічному форумі – 2023 було акцентовано увагу на оновленні існуючих освітніх систем для створення середовища, необхідного для сприяння освіті 4:0, та зазначалось, що розв'язування проблем, співпраця та здатність до адаптації – це три найважливіші навички, які освіта 4.0 має надати учням [61].

Завдання сучасної системи освіти – підготовка активної, відповідальної, свідомої, вільної, творчої особистості, здатної співпрацювати і досягати успіху. Концепція Нової української школи окреслює новий зміст освіти, заснований на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей та наскрізних умінь, серед яких критичне і системне

мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; ініціативність; творчість; вміння вирішувати проблеми; оцінювати ризики; вміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність до співпраці в команді [57]. Ключові компетентності й наскрізні вміння створюють «канву», яка є основою для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина.

Відповідно, науковці й практики працюють над удосконаленням нормативного і навчально-методичного забезпечення сучасної освіти: запроваджуються реформи, розробляються нові стандарти, програми, підручники, посібники.

Особливого значення надається проблемі формування цілісної особистості молодшого школяра на засадах компетентнісного підходу, про що зазначається у Державному стандарті початкової освіти [18]. Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [18, с. 1].

У процесі реформування системи освіти та виховання компетентнісний підхід стає дедалі актуальнішим. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми, – зазначено у Законі України «Про освіту» [27].

Внутрішні і зовнішні проблеми, що виникають у шкільній спільноті, можуть негативно впливати на результати навчання. Вирішення життєвої проблеми чи навчального конфлікту покращує освітній процес. Поведінка учнів у конфліктній ситуації – одне із найважливіших питань дослідження психології та педагогіки. Формування досвіду взаємин і поведінки школярів у

вирішенні конфліктних ситуацій є актуальною психолого-педагогічною проблемою, і, як показує аналіз практики, формувати такий досвід необхідно вже на ранніх стадіях навчання в початковій школі. Саме в цей період шкільного навчання діти починають активно опановувати досвід розв'язання протиріч, що характеризують різні сфери життєдіяльності. Важливість обґрунтування теоретичних аспектів дослідження процесу формування наскрізного уміння молодших школярів розв'язувати проблеми та конфлікти у контексті сучасних освітніх вимог сьогодні спонукає дослідників до більш ґрунтовної розробки зазначеної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про посилення уваги науковців до проблем становлення особистості молодших школярів:

- компетентнісний підхід у системі початкової освіти є предметом наукового дослідження: Н. Бібік, Г. Гаврищак, І. Гудзик, Я. Кодлюк, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін.;
- процес соціалізації молодших школярів вивчають О. Кравченко, В. Кравець, А. Капська, Н. Лавриченко та ін.;
- різні аспекти формування соціальної компетентності знаходимо у роботах А. Бочагової, З. Возної, М. Докторович, І. Зимньої, О. Кононко, А. Мудрик, Т. Смагіної, В. Шахрай та ін.;
- класифікацію «м'яких навичок» запропонували К. Перез Мейа, Е. Пурцелл, Ж. Реєс Бернардо;
- зміст наскрізних умінь загалом та/або в контексті окремих галузей досліджує А. Терещук;
- потенціал підручників для розвитку наскрізних умінь – А. Гривко;
- питання впливу м'яких навичок на становлення особистості досліджували Є. Зеєр, Л. Степанова;
- у науковому доробку К. Коваль розвинені soft skills розглядаються як ознака успішності сучасного громадянина;
- С. Наход здійснено порівняльний аналіз soft skills та hard skills;

- виокремлюють серед «soft skills» вміння працювати в команді, комунікативні та лідерські вміння, вміння вирішувати проблеми Б. Ріттер, Е. Смалл, Дж. Мортімер;
- використання театральної діяльності для розвитку «гнучких навичок» представлено у науковому доробку Т. Васютіної, О. Демченко, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, Ю. Лимар, І. Стахової та ін.;
- проблеми конфліктної поведінки молодших школярів досліджували М. Буянов, Т. Дрожжина, Є. Дурманенко, І. Коваль, Н. Максимова, В. Радчук, М. Рибаківа, В. Сухомлинський та ін.;
- формування у дітей навичок групової діяльності та подолання труднощів у спілкуванні досліджують Л. Долинська, Л. Любчак, О. Ярошенко, Т. Яценко та ін.;
- психологічні фактори, що сприяють ефективності корекції конфліктної поведінки молодших школярів окреслено в роботах таких учених, як: О. Бовть, І. Козубовська, Т. Колесіна, В. Кудрявцев, Т. Люріна, О. Матвієнко, О. Новікова, А. Прихожан, А. Співаковська та ін.

Водночас у науковій літературі недостатньо висвітлені теоретичні аспекти, практичні засади й методичні рекомендації щодо формування соціальної компетентності молодших школярів, в цілому, та уміння молодших школярів вирішувати проблеми та конфлікти, зокрема, у теорії та практиці сучасної початкової школи в контексті євроінтеграційних процесів. Актуальність окресленої проблеми зумовила вибір теми дослідження **«Розвиток наскрізного уміння молодших школярів розв'язувати проблеми та конфлікти в контексті євроінтеграційних процесів».**

Об'єкт дослідження: процес формування наскрізних умінь молодших школярів в освітньому процесі НУШ.

Предмет дослідження: психолого-педагогічні умови формування наскрізного уміння молодших школярів вирішувати проблеми та конфлікти в контексті євроінтеграційних процесів.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови формування наскрізного уміння молодших школярів вирішувати проблеми та конфлікти в контексті євроінтеграційних процесів.

З огляду на мету визначено такі **завдання** дослідження:

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній науці та освітній практиці;
- з'ясувати сутність понять «наскрізне уміння», «м'які навички» («soft skills»), «конфлікт»;
- експериментально перевірити стан сформованості у молодших школярів наскрізного уміння розв'язувати проблеми та конфлікти;
- обґрунтувати психолого-педагогічні умови формування наскрізного уміння молодших школярів вирішувати проблеми та конфлікти в контексті євроінтеграційних процесів.

Гіпотеза: у результаті теоретичного аналізу наукових джерел з проблеми формування наскрізного уміння молодших школярів вирішувати проблеми та конфлікти ми висунули припущення: оптимізувати розвиток уміння молодших школярів вирішувати проблеми та конфлікти можна за умов цілеспрямованої організації освітнього процесу на засадах інтеграції та діяльнісного підходу, використання інтерактивних методів навчання, створення спеціальної програми тренування умінь та навичок розв'язувати проблеми та конфлікти з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Відповідно до поставлених завдань та з метою доведення гіпотези застосовано комплекс **методів наукового дослідження:**

- теоретичні: вивчення та аналіз наукової літератури;
- порівняння, класифікація, узагальнення, що дало змогу розкрити стан розробки проблеми дослідження;
- емпіричні: вивчення педагогічного досвіду шляхом аналізу інтернет-ресурсів та опитування учителів; спостереження освітнього процесу, анкетування та тестування учнів, експертна оцінка, спеціальна методика

«Рукавички» Г. Цукерман для діагностики рівнів сформованості у молодших школярів наскрізного уміння розв'язувати проблеми та конфлікти; педагогічний експеримент.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні змісту поняття «наскрізне уміння вирішувати проблеми та конфлікти» шляхом контент-аналізу досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців проблеми формування у молодших школярів уміння розв'язувати проблеми та долати конфлікти; у дослідженні психологічних чинників, що сприяють виникненню конфліктних ситуацій у молодших школярів, та типів поведінки молодших школярів у конфліктних ситуаціях; в обґрунтуванні психолого-педагогічних умов формування наскрізного уміння молодших школярів вирішувати проблеми та конфлікти в освітньому процесі.

Практичне значення дослідження полягає у формулюванні методичних рекомендацій учителям початкової школи, вихователями груп продовженого дня, студентам-практикантам щодо використання інтерактивних методів навчання, методів розвитку критичного мислення у формуванні наскрізного уміння молодших школярів вирішувати проблеми та конфлікти в освітньому процесі.

База дослідження: Барський ліцей №2 Барської міської ради Вінницької області.

Апробація результатів дослідження здійснювалась у процесі експериментальної роботи в школі; на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (м. Мукачево, 14-15 травня 2020 р.); на V Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (м. Вінниця, 2021 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація системи освіти в гірських регіонах: національний і глобальний виміри», (22-23 листопада 2022 р. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника), XX міжуніверситетській

студентській науково-практичній конференції «Актуальні питання культури мовлення» (21 лютого 2023 р., м. Вінниця), VII Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 28 березня 2023 р.), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (м. Вінниця, 27 квітня 2023 р.)

Основні результати дослідження висвітлено у трьох одноосібних публікаціях автора:

1. Марчук В.Ю. Формування в освітньому процесі наскрізного уміння молодших школярів вирішувати конфлікти. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* : збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 травня 2020 р., Мукачєво / Ред. кол. : Т. Д. Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачєво : Вид-во МДУ, 2020. 460 с. С. 161-163.
2. Марчук Валерія. Педагогічні умови розвитку у молодших школярів умінь розв'язувати проблеми і конфлікти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 28-29 березня 2023 р.) / за ред. О.П. Демченко, Н.О. Пахальчук; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2023. Вип. 12. С. 213-216.
3. Марчук Валерія. Організація навчання дітей-аутистів в умовах інклюзивного класу в контексті розвитку наскрізних умінь молодших школярів. 5 Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія

особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами:
збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла
Коцюбинського, 27 квітня 2023 р.) / редкол.: О. Демченко, Н. Олійник,
Н. Комарівська, Л. Любчак, А. Кушнір, К. Колеснік, І. Карук ; за заг.
ред. О.П. Демченко. Вінниця, 2023. Вип. 5. С. 61-64

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків,
списку використаних джерел (103), додатків (12). Основний зміст роботи
викладено на 82 сторінках.

Умовні скорочення: НУШ – Нова українська школа.

СЕН – соціально-емоційне навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний огляд «Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» / Л. Гриневич, Т. Дрожжина, О. Глоба та інші; заг. ред. Л. Гриневич, С. Калашнікова. Київ: Шкільний світ, 2021. 312 с. URL: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/e-book-analituchnui-oglyad.pdf> (Дата звернення: 15.10.2022 р.)
1. Балик Н.Р. Програма Intel – «Навчання для майбутнього» як один із напрямів підготовки майбутніх педагогів до використання інформаційнокомунікаційних технологій у професійній діяльності *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2010. № 6. С. 20-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2010_6_6 (Дата звернення: 15.10.2022 р.)
2. Балик Н.Р., Шмигер Г.П. Проекти Нової української школи: синергія інтеграції та цифровізації. Навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНПУ, 2022. 70 с. URL : http://konkurs.tnpu.edu.ua/userfiles/file/Metod_Magistr_2022.pdf (Дата звернення: 10.09.2023 р.)
3. Баранова І. Що таке критичне мислення та як його розвивати? *Освіторія media* URL: <https://osvitoria.media/experience/shho-take-krytychne-myslennya-ta-yak-jogo-rozvyvaty/> (Дата звернення: 05.07.2023 р.)
4. Басюк Н.А., Гужанова Т.С., Рудницька Н.Ю. Формування соціальної компетентності молодших школярів у навчально-виховному процесі початкової школи. *Проблеми освіти*. 2015. № 84. С. 10-14.
5. Біляковська О.О. «Soft skills» як необхідна складова якісної професійної підготовки майбутнього вчителя. *Prace naukowe Akademii im. J. Długoszawa Częstochowie. Rocznik polsko-ukrainski. Częstochowa*. 2018. Т. XX. S. 175–186. URL: http://dlibra.bg.ajd.czest.pl:8080/Content/5918/14_Biljakowska_Rocznik_20.pdf (Дата звернення: 17.11.2022 р.)
6. Бондаренко Н., Косянчук С. Проблематизація як атрактор удосконалення мовної освіти. *Digitalization and information society. Selected issues*.

- Monograph*. Publishing House of University of Technology, Poland, Katowice, 2022. С. 161-184. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/8b03138919e2513e3eb7df528f532ecc.pdf> (Дата звернення: 01.12.2022 р.)
7. Боровець О.В. Особливості формування соціальної компетентності молодших школярів. *Інноватика у вихованні*. 2017. Вип. 5. С. 109-115.
  8. Василюк А., Кіт Г. Моніторинг навчальних досягнень молодших школярів як засіб підвищення якості початкової освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ PEDAGOGICAL SCIENCES*. 2023. Випуск 52/ Issue 52. С. 205-213
  9. Васильєва О.В. Критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів. *Педагогічний альманах*. 2013. Вип. 20. С. 16-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2013_20 (Дата звернення: 19.10.2022 р.)
  10. Вирішення конфліктів у сфері освіти *Інформаційно-ресурсний центр «Дитинство без насильства»*. Сайт Українського фонду «Благополуччя дітей» 2004–2019. URL: <https://rescentre.org.ua/poperedzhennia-zhorstokohopovodzhennia-z-ditmy/virishennia-konfliktiv-u-sferi-osviti> (Дата звернення: 04.10.2023 р.)
  11. Вікова і педагогічна психологія: навч. посібник. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. К. : Освіта 2007. 400 с.
  12. Гайдук Н.М. Концептуальні засади застосування посередництва при розв'язанні конфліктів *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2003. № 6. –С. 147-157.
  13. Гоголкіна Т., Павленко А. Навички в м'якому варіанті – теж передумова для успіху. URL: <https://www.dw.com/uk/навички-вмякому-варіантітеж-передумова-для-успіху/a-1534354> (Дата звернення: 25.09.2023 р.)
  14. Годованюк Т. Формування навичок командної роботи як ефективного інструменту професійної діяльності майбутнього вчителя математики. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : збірник наукових праць.

- Вип.2(24). 2021. С. 72-78. URL: <http://psv.udpu.edu.ua/article/view/244199>
(Дата звернення: 17.11.2022 р.)
15. Горлова А.В. Використання освітнього потенціалу медіа в процесі соціалізації молодших школярів. *Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції*. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. 393 с. С. 53-55. URL: <https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx.pdf?id=703bd3cc-5ce1-482d-9f3e-0fa6480f90bf> (Дата звернення: 08.12.2022 р.)
16. Грушко О.В. Плекаймо критичне мислення у дошкільнят : Технологія «Знав, дізнався, хочу дізнатись» *Дошкільне виховання*. 2008. №11 С.4-6.
17. Дементієвська Н. П. Підготовка вчителів до використання інтерактивних комп'ютерних моделей для навчання учнів через дослідження *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 80, № 6. С. 222-242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2020_80_6_16 (Дата звернення: 13.06.2022 р.)
18. Державний стандарт початкової освіти: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/87-201> (Дата звернення: 12.10.2023 р.)
19. Демченко О.П., Лазаренко Н.О., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143.
20. Длугунович Н. А. SOFT SKILLS як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців *Вісник Хмельницького національного університету*, №6, 2014 (219). URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/tech/2014_6/47.pdf (Дата звернення: 19.08.2023 р.)
21. Доброго ранку! Ми раді, що ви тут! Посібник для педагогів з проведення ранкової зустрічі *Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»*. 2016. 54 с. URL: http://www.ussf.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=46:

- [posibnyk-dobroho-ranku-my-radi-shcho-vy-tut&catid=17&Itemid=251](https://www.libr.dp.ua/?do=student&idm=1&idpp=1191&idp=199&ida=1207) (Дата звернення: 16.10.2023 р.)
22. Долинська Л.В. Психологія конфлікту : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц. К. : Каравела, 2010. 303 с. URL: <https://www.libr.dp.ua/?do=student&idm=1&idpp=1191&idp=199&ida=1207> (Дата звернення: 10.10.2023 р.)
23. Дурманенко Є.А. Конфлікти в педагогічному процесі : моногр. Луцьк : РВК «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. 287 с.
24. Дуткевич Т.В. Вікові особливості міжособистісних конфліктів з участю дітей. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Психологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. університет імені Івана Огієнка, 2009. Вип.2. 256 с. С. 62-70.
25. Жовнич О.В., Стахова А.І. Діагностика розвитку soft skills молодшого шкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 51. Том 1. С. 76-79. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/51/part_1/14.pdf (Дата звернення: 15.10.2023 р.)
26. Жовтун В. Нова українська школа: як нову концепцію Міністерства освіти тестують у Вінниці. *Вежа: Вінницький інформаційний портал*. 2017. 4 жовтня. URL: <https://vezha.vn.ua> (Дата звернення: 05.09.2023 р.)
27. Закон України «Про освіту» (Прийняття 05.09.2017. Набрання чинності 28.09.2017). Редакція від 02.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Дата звернення: 11.10.2023 р.)
28. Елькін О.Б. Соціально-емоційне навчання як затребувана практика формування м'яких навичок учнівства: сучасні виклики та досвід України. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. №1(10). С. 42-56.
29. Інтерактивний посібник-глосарій для вчителів початкових класів *EdEra Books*. URL: <https://edera.gitbooks.io/glossary> (Дата звернення: 18.10.2023 р.)

30. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. №61. С.23-30.
31. Казьмірчук Н., Яковишина М. Вивчення емоційної культури майбутніх вчителів початкових класів. *New incertion*. Чернігів, 2021. №2. С.41-49.
32. Кіт Г. Г. Побудова взаємин учителя та учнів в умовах школи І ступеня. *Етичний портрет педагога: історія та сучасність* : матеріали круглого столу, Хмельницький, 27 лютого 2016 року. / укл. Н. В. Казакова, Н. А. Сівак. Хмельницький: ФОП «О.М. Казаков», 2016. С. 50–52.
33. Класні правила: як стати майстром управління класом. *Освіторія-медіа*. URL: <https://osvitoria.media/experience/klasni-pravyla-yak-staty-majstrom-upravlinnya-klasom/> (Дата звернення: 01.10.2023 р.)
34. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162-167. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/827> (Дата звернення: 17.09.2023 р.)
35. Коваль О. П'ять завдань, що формують навичку співпраці в молодшій школі. *Освіторія-медіа*. URL: <https://osvitoria.media/experience/p-yat-zavdan-shho-formuyut-navychku-spivpratsi-u-molodshij-shkoli/> (Дата звернення: 15.10.2023 р.)
36. Ковальова Т.О. Робота в команді як педагогічна проблема *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка* 2020. №2(333), Ч.ІІ. С. 130-138. URL: <http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/374> (Дата звернення: 20.10.2023 р.)
37. Ковальчук Г. Як вимірюватимуть м'які навички українських учнів та учениць восени цього року: велике інтерв'ю з організаторами дослідження. *Нова українська школа*. 12 травня 2023 р. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-vymiryuvatymut-m-yaki-navychky-ukrayinskyh-uchniv-voseny->

звернення: 12.10.2023 р.)

38. Кожушкіна Т.Л. Міжособистісна взаємодія як складова частина «soft skills» студентів педагогічного коледжу. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Вип. 63. 2018. С. 77-81. URL: <http://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/63-2018/20.pdf> (Дата звернення: 25.08.2023 р.)
39. Козира В. М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль: ТОКІШПО, 2017. 60 с.
40. Компетенції 21 століття *Веб-сайт урядового агентства Сінгапуру* URL: <https://www.moe.gov.sg/education-in-sg/21st-century-competencies> (Дата звернення: 18.10.2023 р.)
41. Концептуальні засади реформування середньої школи. Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> (Дата звернення: 15.10.2022 р.)
42. Коробко С., Коробко О. Нова українська школа: діагностична та корекційно-розвивальна робота з молодшими школярами : навчально-методичний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2021. 160 с. URL: https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/LiteraLTD_Korobko_m.pdf (Дата звернення: 05.10.2023 р.)
43. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К.: Рад. школа, 1989. 608 с.
44. Кочерга О. В. Сензитивність як психофізіологічний стан. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*: зб. наук. пр. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2012. № 17. С. 71-74.
45. Литвинова С. Г. Хмарні технології: особливості діяльності вчителів-предметників у віртуальних предметних спільнотах *Теорія та методика*

електронного навчання. Випуск IV. Кривий Ріг: Видавничий відділ КМІ, 2013. С. 165-170.

46. Любчак Л. В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. № 47. С. 70-75.
47. Любчак Л. В., Хутченко Д. О. Використання прийомів формувального оцінювання в умовах дистанційно навчання молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2022. Випуск 71. С. 22-29
48. Малієнко Ю. Наскрізні вміння – концепт Державного стандарту базової середньої освіти і ресурс підручникотворення. *Проблеми сучасного підручника: збірник наукових праць*. 2023. №30. С. 66-73. URL: <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/674> (Дата звернення: 08.10.2023 р.)
49. Мілс К, Кім Х. Навчання розв'язуванню проблем: дозволяйте учням «застрягати» та «відклеюватися». *BROOKINGS*. URL: <https://www.brookings.edu/articles/teaching-problem-solving-let-students-get-stuck-and-unstuck/> (Дата звернення: 11.10.2023 р.)
50. Мірошнікова А. Не уникайте проблем та конфліктів: три навички, які вже сьогодні потрібно розвивати в дітях. *Освіторія-медіа*. 15.01.2023. URL : <https://osvitoria.media/experience/ne-unykajte-problem-ta-konfliktiv-try-navychky-yaki-vzhe-sogodni-potribno-rozvyvaty-v-dityah/> (Дата звернення: 16.10.2023 р.)
51. Моніторинг НУШ: результати та рекомендації. Перший етап 2019–2020 / О. Заплотинська, Ю. Ковальчук та ін., 2020. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/2021/Monitorynh/Monitorynh_vpro

- [vazhennya_reformy_NUSH_rezultaty_ta_rekomendatsiyi_26_02.pdf](#). (Дата звернення: 11.11.2023 р.)
52. Морзе Н.В. Навички наукового спілкування з використанням технології Wiki: навчальний посібник / Н.В. Морзе, Л.О. Варченко-Троценко. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О.А., 2017. 152 с.
53. Навички XXI века: новая реальность в образовании: интервью с профессором Мельбурнского университета П. Гриффином. URL: <http://osvitanova.com.ua/posts/10-navyky-xxi-veka-novaia-realnost-vobrazovanyy>. (Дата звернення: 19.10.2023 р.)
54. Навички запобігання ескалації та розв'язання конфліктів (короткий опис, приклади). *Вчимося жити разом: курс підготовки вчителів*. URL: <http://ilt.multycourse.com.ua/ua/page/22/101#4> (Дата звернення: 28.10.2023 р.)
55. Найкраща освіта для майбутнього – у Фінляндії та Швейцарії *Освіторія media*. 12.05.2019. URL: <https://osvitoria.media/experience/najkrashha-osvitaliya-majbutnogo-u-finlyandiyi-ta-shvejtsariyi/> (Дата звернення: 14.10.2023 р.)
56. Наход С.А. Значущість «Soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. № 63. С. 131–135. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23921/Nakhod%20S.%20%20..pdf;jsessionid=6EC86FE3E83571B942EE923E786D54D2?sequence=1> (Дата звернення: 14.10.2023 р.)
57. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Міністерство освіти і науки України. 2016 URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/> (Дата звернення: 15.11.2023 р.)
58. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja (навчально-методичний посібник). Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької

- області. Чернівці, 2018. 126 с. URL : <https://znayshov.com/FR/19868/798.pdf>
(Дата звернення: 15.10.2023 р.)
59. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с. URL : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf> (Дата звернення: 12.11.2023 р.)
60. Онлайн-курс для вчителів початкової школи. URL : <https://courses.edera.com/courses/course-v1:MON-EDERA-OSVITORIA+ST101+st101/about>
(Дата звернення: 17.10.2023 р.)
61. Освіта 4.0: Ось 3 навички, які студентам знадобляться для роботи майбутнього. *Світовий економічний форум. 2023.*
62. Підласий І. П. Педагогіка початкової школи: підручник. 2010. URL: <http://ibib.ltd.ua/neravnomernost-razvitiya-26112.html>. (Дата звернення: 12.10.2023 р.)
63. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К., 2007. 144 с.
64. Пометун О. І. Основи критичного мислення: метод. посіб. для вчителів Дніпро: ЛПРА, 2016. 156 с.
65. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020 88 с. URL: <https://undip.org.ua/library/formuvannia-komunikatyvnoi-kompetentnosti-molodshykh-shkoliariv-u-protsesi-navchannia-ukrainskoi-movy-metodychnyy-posibnyk/> (Дата звернення: 19.10.2023 р.)
66. Правила класу: перший крок у розвитку громадянської компетентності. *Веб-ресурс НУШ. 2020. 4 лютого.* URL: <https://nus.org.ua/articles/pravyla-klasu-pershyj-krok-u-rozvytku-gromadyanskoyi-kompetentnosti/> (Дата звернення: 12.10.2023 р.)
67. Примуш М. В. Конфліктологія: навч. посіб. К., 2006. 288 с.
68. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. К.: Вища шк., 1982. 214 с.

69. Радчук В.М. Психологічні детермінанти конфліктної поведінки особистості: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2000. 20 с.
70. Ранкова зустріч: що це і навіщо. *Нова українська школа*. 2017. 12 серпня. URL: <http://nus.org.ua/> (Дата звернення: 02.10.2023 р.)
71. Ранкові зустрічі. 1 клас. I семестр. / авт.-упоряд. Н.Ю. Бабіченко, О.А. Нечипоренко, С.М. Хівренко. Х. : Вид. група «Основа», 2018. 148 с. (Серія «Нова українська школа»).
72. Роджерс К., Фрейберг Дж. Свобода учитися (пер. с англ.). М.: Смысл, 2002. 527 с.
73. Рутини класу. Частина I. *Українська освітня мережа*. URL: <https://ukrom.in.ua/> (Дата звернення: 12.11.2023 р.)
74. Семиченко В. Психологія педагогічної діяльності. К., 2005. 250 с.
75. Серпневі конференції – 2018. *Дорожня карта «Становлення Нової української школи: перспективи розвитку*: метод. рек. щодо змісту і форм проведення / укладачі О.В. Половенко, Л.М. Кірішко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2018. 100 с.
76. Смагіна Т.М. Зміщення акцентів з «hard skills» на «soft skills» в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: збірник матеріалів конференції* / За ред. О.В. Пастовенського. Житомир, 2017. С. 21-24.
77. Стахова І.А. Проблема розвитку креативного мислення майбутнього вчителя початкових класів засобами акмеологічних технологій. *Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали VIII Всеукраїнської Інтернет-конференції 28 жовтня 2015 р. FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського*. Умань: ФОП Жовтий, 2015. С. 181-185.

78. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори: у 5 т.* К. : Радянська школа, 1976-1977. Т.1. С. 5-209.
79. Сухомлинський В.О. Суспільство і вчитель. *Вибрані твори: у 5 т.* К. : Радянська школа, 1976-1977. Т.5. С. 108-122.
80. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори: у 5 т.* К.: Радянська школа, 1976-1977. Т.4. С. 43-127.
81. Тименко М. Навички ХХІ століття у шкільній освіті у Великій Британії *Витоки педагогічної майстерності: науковий журнал. Серія: Педагогічні науки.* Полтава, 2020. Випуск 26. 258 с. С. 202-206. URL: <http://sources.pnpu.edu.ua/article/view/227654>
82. Учитель року 2020. Початкова освіта. Цимбал Інна Олександрівна *Сайт МОН.* URL: <https://mon.gov.ua/ua/konkursi-dlya-pedagogiv/konkurs-uchitel-roku/arhiv-konkursu-2017-2020/uchitel-roku-2020/uchasniki-2020/pochatkova-osvita-2020/cimbal-inna-oleksandrivna> (Дата звернення: 05.10.2023 р.)
83. Харченко Н.В. Критичне мислення як характеристика сучасної особистості підлітка *Електронна бібліотека НАН України. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, 2 (20).* С. 276-286. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/707706/1/25.pdf> (Дата звернення: 12.11.2023 р.)
84. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації: психологія педагогічної праці: Навчально-метод. посібник. 2-ге вид. К.: ВД «Професіонал», 2004. 150 с.
85. Чернецька С. Досвід Фінляндії: «Дітей потрібно готувати до життя, а не до екзаменів» URL: https://lb.ua/society/2016/05/31/336445_dosvid_finlyandii_ditey_potribno.html (Дата звернення: 11.08.2023 р.)
86. Шимон Л. П. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів *Вісник Житомирського державного університету.* 2009. № 44. С. 164-167.
87. Шкільні рутини *Блог вчителя початкових класів Вінницької Ірини Олександрівни.* URL: https://vinickacom.blogspot.com/2018/03/blog-post_27.html (Дата звернення: 18.11.2023 р.)

88. Шлейхер Андреас. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / Переклала з англ. Г. Лелів. Львів: Літопис, 2018. 296 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/yakist-osviti/shlyaykher-naykrashchiy-klas-u-sviti-yak-stvoriti-sistemu-osviti-21-go-stolittya.pdf> (Дата звернення: 19.11.2023 р.)
89. Шпак С. Г. Типові конфліктні ситуації у середовищі молодших школярів та їх чинники. *Вісник післядипломної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН : Збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки»*. URL: <http://umo.edu.ua/vipusk-6-19> (Дата звернення: 16.10.2023 р.)
90. Юрченко О.М. Інтегровані уроки тематичних тижнів. *Лайфхаки для вчителя НУШ. Я досліджую світ. 1 клас*. Харків: Вид. група «Основа», 2019. 141 с.
91. Як вчительки початкової школи вчаться і вчать по-новому *Нова українська школа*. 2018. 18 квітня. URL: <http://nus.org.ua/articles/yak-vchytelky-pochatkovoyi-shkoly-vchatsya-i-vchat-po-novomu/> (Дата звернення: 12.11.2023 р.)
92. 10000 videos «Soft Skills» URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.thv.softskills&hl=uk> (Дата звернення: 02.11.2023 р.)
93. Binkley M. Defining Twenty-First Century Skills // *Assessment and Teaching of 21st Century Skills* / M. Binkley, O. Erstad, J. Herman, S. Raizen, M. Ripley, M. Miller-Ricci. Springer Science+Business Media B.V., 2012. P. 17–66.
94. Bruine de Bruin W. Decision-making competence: More than intelligence? / W. Bruine de Bruin, A. Parker // *Current Directions in Psychological Science*, 2020. – Vol. 29 (2).
95. Collet C. Employability skills: Perspectives from a knowledge-intensive industry / C. Collet, K. du Plessis, D. Hine // *Education + Training*, 2015. No. 57 (5). P. 532–559. DOI: <https://dx.doi.org/10.1108/ET-07-2014-0076>.
96. Deming D. J. The growing importance of social skills in the labor market / D. J. Deming, *The Quarterly Journal of Economics*, 2017. № 132 (4). P. 1593–1640. DOI: <https://dx.doi.org/10.1093/qje/qjx022>. (Дата звернення: 09.11.2023 р.)

97. Dimitrova K. Formation of soft skills in preschool and primary school age - an important factor for success in a globalizing world. *Knowledge International Journal*, 28(3), 2018. P. 909-914. URL: <http://ikm.mk/ojs/index.php/kij/article/view/2854> (Дата звернення: 17.10.2023 р.)
98. Guilford J., Wilson R., Christensen P. A Factor. *Analytic Study of Creative Thinking*. 1954. Vol. 19. Issue 4. P. 297–311.
99. Ericson E.H. *Identity, youth and crisis*. – L.: Faber and Faber, 1968
100. Lai E. R. *Assessing 21st Century Skills: Integrating Research Findings* / E. Lai, M. Viering // National Council on Measurement in Education, Vancouver, 2012. URL: http://researchnetwork.pearson.com/wpcontent/uploads/Assessing_21st_Century_Skills_NCME.pdf. (Дата звернення: 17.11.2023 р.)
101. Lapshyna Iryna, Lyubchak Lyudmila. Using the Technology of Collective Game Communication in the Process of Forming the Diamonological Competency of Primary School Pupils. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 24th-25th, 2019. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies. 2019. P. 267-279
102. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N., Vasylyuk A., Komarivska N. Development of Diamonological Competence of Future Primary School Teachers in the Process of Professional Training. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Rpoceedings of the International Scientific Conference*. Volume I. May 28th-29th, 2021. 395-405.
103. LifeComp: The European Framework for Personal, Social and Learning to Learn Key Competence, 2020. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120911> (Дата звернення: 14.10.2023 р.)
104. Matteson M. L. «Soft skills»: A phrase in search of meaning / M. L. Matteson, L. Anderson, C. Boyden Portal: Libraries and the Academy, 2016. № 16 (1). P.

- 71–88. DOI: <https://dx.doi.org/10.1353/pla.2016.0009>. (Дата звернення: 12.11.2023 р.)
105. OECD. Beyond Academic Learning: First Results from the Survey of Social and Emotional Skills, OECD Publishing, Paris, 2021. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/education/beyond-academic-learning_92a11084-en (Дата звернення: 16.11.2023 р.)
106. Robles M.M. Executive Perceptions of the Top 10 soft skills needed in today's workplace. Business Communication Quarterly. 2012. № 75 (4). P. 453–465.
107. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. URL: <https://studway.com.ua/soft-skills/> (Дата звернення: 12.11.2023 р.)
108. The Future of Jobs. Report 2020. URL : http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf (Дата звернення: 20.10.2023 р.)
109. Torrance E. P. The Search for Satori and Creativity. Buffalo N.Y. : Creative Education Foundation, 1979.